1967

11/1

HEEM

TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VOOR OVERMAAS

HEEM

TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VOOR OVERMAAS

Uitgave : Langohr-Veltmans-Vreuschemen Komitee,
Melkerijstraat 35, Halle (Brab.) België.
Postcheck: 5202.51
Telefoon : 02/56.76.54

Abonnement : 150 Fr p.jaar
Het gewoon nummer : 25 Fr
Het dubbel nummer : 50 Fr.
(voor België en Nederland)

11° Jaargang
Nr. 1
Jan.-Febr. 1967

I N H O U D

Blz.

Onze Prijsvraag "Johan Walpotz" 2.
VAKANTIE IN VOEREN IN 1730. Vervolg. J.A. 3.
ONZE MOEDERTAAL. 1° trap van het spraakkundig Onderwijs in de Volksschool, door N. Hermann en H. Kevers. J.v.V. en W. vande Broek 8.
Lezen. Oswald Ritzen. 10.
LES CRIMES DE BEUSDAEL. III. 11.
RIIK ZÖNT DE MINSCHE. Woorden Piet Zimmer Muziek Daniel Clement 15.
Wij zoeken... 19.
Vennbrände. J. Vilvoye. 20.
Herbstwind im Venn. M.Th. Weinert-Mennicken. 21.
An die Emmaburg. Leo Wintgens. 22.
An enne Hondsjong. J. Vilvoye. 23.
Ä gen Sprechstond. J. Vilvoye. 24.
Januar. Em. Gennen. 24.
In Memoriam. Hubert Nyssen. 25.
drs. P. Heynen. 25.
Bezinning. Begrip en Adel van de Arbeid. Fr. Darcis pr. 26.
Tribulations d'une jeune Parisienne à Moresnet en 18..
Suite. Ver da ? 29.

OMSLAG : Haardplaat met wapen van H. van Spies van Bullesheim, heer van Schimper 1619-1637, en echtgenote Katharina van Rechteren.

TWEEDE OPROEP

ONZE PRIJSVRAAG "JOHAN WALPOTZ"

Het Langohr-Veltmans-Vreuschemen Komitee schrijft hierbij een prijsvraag uit voor een biografie, in het Nederlands, van "den eersaemen Johan Walpotz in synen leven rentm van syne Con Mayt domeynen inden lande van Valckenborgh ende Dalhem Overmaeze ende schouteth der hooftbanc sgraven vouren die sterff den 26 Xbris 1666". (Grafschrift).

De verhandeling zal het leven, de familie, het werk, midden het tijdsgebeuren, op wetenschappelijk verantwoorde wijze, beschrijven.

Zij zal min. 25 langs ene zijde, zonder tussenlijn, getijpte vellen 4° formaat, omvatten en ten laatste op 1/5/1967, in dubbel, ingezonden aan adres van het Langohr-Veltmans-Vreuschemen Komitee, Melkerijstraat, 35, Halle (Brab.)

Een prijs van 3.000 Fr. geschonken door het Noordstarfonds, kulturele stichting van de Vlaamse Verzekeringsmaatschappij De Noordstar en Boerhaave, Groot Brittanniëlaan, 47, Gent, wordt ter beschikking gesteld en zal, volgens advies van het komitee, toegekend worden of in zijn geheel aan de eerstgerangschikte tekst, of gedeeld tussen opeenvolgende inzendingen naar gelang van hun waarde.

Het bekroonde werk zal in "HEEM" gepubliceerd worden. Uit de overige stukken zullen eveneens interessante gedeelten worden opgenomen.

Verder inlichtingen worden steeds gaarne versterkt.

VAKANTIE IN VOEREN IN 1730

Vervolg

"Hier, zie heer Procurator, zei mevrouw, heb ik een schilderij van de H. Joh. Nepomicenus". "Prachtig, zei de Procurator. "Ik zal deze schilderij aan de kerk geven, en de heer pastoor heeft mij gezegd dat ze eeuwig in de kerk zal blijven, en dat wie dieselve daeruyt sal dragen oft nemen, eenen dief is van de kerck ! Zo zal hij het in de archieven optekenen.

Alvorens afscheid te nemen ging men even de huiskapel van Ridder De Winkel binnen. Pastoor D'Affnay schrijft in zijn dagboek : "In het jaer 1721 heb ik A.H. D'Affnay, pastoor, uyt onse kerck geleent een missale ofte misboek aen den Heer Chevalier De Winkel om te gebruycken in hunne capelle tot Broeck. Dien misboeck kan men altijd wederom vorderen". Er was dus te dien tijd een kapel op het kasteel te Altembrouck. Deze bestaat niet meer, en er blijven er ook geen sporen van over.

Bij Kapelaan Cortrijs.

Aangezien het beleefdheidsbezoek bij ridder De Winkel niet zo veel tijd in beslag genomen had, liepen onze mannen ook even aan bij kapelaan Cortrijs. Hij was primissarius, kapelaan en beneficarius terzelfdertijd. Die zaak werd zo geregeld toen drie beneficies (fundaties) in 1616 bij een gebracht werden om levensmogelijkheid te geven aan één primissarius, die dan tevens kapelaan zou zijn, en schoolmeester. Een primissarius was een priester die gelast was de eerste mis te lezen. Kapelaan was iemand die tevens de pastoor moest helpen en daarvoor een vergoeding kreeg vanwege de "gemeynte" of eventuele Casuel; de beneficiarius was de priester die één of verschillende fondaties, dikwijls aan een speciaal altaar, moest exonereren. Ofschoon er in die tijd veel "losse" priesters waren, die dus geen kerkelijk inkomen hadden, was het in een buitenparochie niet mogelijk bestaansmogelijkheid te geven aan een priester voor elk van die Ambten.

Later, nl. in 1793, ontstond desbetreffend oneenigheid tussen de nieuwe kapelaan Wijnand Smeets en zijn voorganger Jan Pauwen, pastoor geworden te Noorbeek. Zijn inkomen te Noorbeek volstond niet, zei hij, voor zijn levensonderhoud. Om die reden zocht hij de inkomsten van de drie beneficies van Voeren te behouden, mits de nieuwe kapelaan, die de verplichtingen moest overnemen, daarvoor enigszins te vergoeden. Residentie zei hij, is niet vereist om beneficarius te zijn (een misbruik dat toen algemeen was). Doch Wijnand Smeets beriep zich op de beslissing van 1616, die de drie beneficies versmolt pre-

cies om levensmogelijkheid te geven aan een residerende kapelaan-schoolmeester. Residentie is dus vereist concludeerde de nieuwe kapelaan. Kort daarop kwam de oplossing; een onverwachte en ongelukkige oplossing; de franse republiek lei de hand op alle kerkelijke eigendommen. (Privaat Archief J.A.).

Cortrijs was geen jonge mens meer. Doch hij zei aan de heer Procurator : "Als inboorling van 's Gravenvoeren, wens ik tot het einde van mijn leven in dienst te blijven van deze parochie !" D'Affnay maakt geen melding van zijn overlijden. Dit moet gebeurd zijn rond 1740.

De procurator en Cortrijs waren twee jeugdvrienden. Na de jeugdherinneringen, kwamen ook enkele actualiteiten op het tapeit.

"Henri Delvaux, zei Cortrijs, kreeg van de heer pastoor toelating om een offerstock aan zijn kapel te zetten. Ik bedoel O.L.Vrouwkapel, die voor de Zwaan (de afspanning) staat. Maar de pastoor wil de sleutel hebben en er bij zijn als de offerstock geopend wordt. Het geld moet dienen voor het onderhoud van de kapel". - "Mij dunkt, wedervoer de heer Walpot, junior, dat het zo niet heel en gans goed botert tussen de pastoor en Henri Delvaux". "Ge kunt gelijk hebben, zei Cortrijs voorzichtig, maar dat gaat zeker al veel beter sinds Henri Delvaux toegetreden is tot de derde orde van St.-Franciscus, waar onze pastoor diep voor voelt. Hij kan overigens H. Delvaux niet kwalijk nemen deze kapel gebouwd te hebben, want hij pastoor heeft een zeer grote devotie tot O.L.Vrouw", - "Maar hoe komt het dan zei de jonge advokaat, die zoals alle advokaten gaarne redetwisten, dat geen enkel processie die hier langs komt bij die kapel stil houdt ?" - "Wel, zei Cortrijs, ge weet dat H. Delvaux, slechts onlangs deze kapel gebouwd heeft. Welnu onze pastoor heeft een diep ingeankerd principe : niets aan de gebruycken en costuymen veranderen. Hij zegt : wilt ge worden bemind, laat dan alles gelijk gij het vindt !" - Dit schreef D'Affnay inderdaad in zijn dagboek, er evenwel bijvoegend : wel verbeteren, maar niet veranderen.

Laten we hier noteren dat de familie Delvaux, steeds een vooraanstaande positie bekleed heeft in 's Gravenvoeren. Het was overigens een Henri Delvaux die rond 1840 de puinen bloot legde, op een oppervlakte van bijna 2 ha, van een romeinse villa. Met deze puinen werd de tegenwoordige kapel van Steenbos gebouwd. Bijzonderheden hierover vinden we in zijn werk : Les Communes de la province de Liège. De laatste die in Voeren de naam Delvaux droeg was Maria-Catherina Delvaux, echtgenote van Guillaume Geelen, overleden op 12 april 1912.

De conversatie ging verder van de hak op de tak. En zo kwam ook de bedevaart naar Scherpenheuvel ter sprake. Het eene jaar ging men naar Scherpenheuvel, gewoonlijk op 2 september, het andere jaar naar Verviers. "We gaan weer moeten denken aan onze collecte voor de muziekmis, zei Cortrijs, want die mannen te Scherpenheuvel zijn niet met weinig content. Ze vragen maar even voor die muziekmis 10 gulden (625 Fr van nu ?). En, à propos, zei Cortrijs, ze hebben u zeker verteld wat we enkele jaren geleden te Scherpenheuvel aan de hand hadden. U hebt Jan Duykarts gekend, de man van Adelein Rutten. Welnu

gelogeerd zijnde in de Willeman, viel die man snachts tussen 11 en 12 uur uit het venster. We hebben hem naar het gasthuis te Diest laten brengen, waar hij stierf en begraven werd. Een man van Voeren te Diest begraven in het gasthuis !"

"Ik zie met genoegen, zei de Procurator, dat ik u mag benijden, om de staat van uw gezondheid !" - "Dat heb ik ook weer gedeeltelijk aan mijn dopeling, de heer pastoor, te danke. Zie hier welke gezondheidsvoorzorgen hij mij, en nogwel op papier, meedeelde : "Ut sis nocte levis, sit tibi coena brevis !" Om goed te slapen, uw maag niet overladen !"
En Cortrijs lachtte eens hartelijk ! "Hij meent zeker dat ik mij iedere avond een banket kan permitteren. Neen dat kan onze bruine niet trekken !" En hij las verder : "wanneer gij bij een zieke geroepen wordt, hou dan uw mond toe, en hou uw adem in, bij het binnengaan. Zolang ge bij de zieke zijt, adem alleen door de neus. Gaat ge buiten, steek dan iets welriekend in de neus, zonder deze nochtans te stoppen. Als men bij de zieke is geweest, moet men terstond de mond spoelen en gorgelen, en ook de neus wassen. Deze remedie is excellent in alle besmettelijke ziekten, zelfs in de pest". - "Ik meen, zei de jonge Walpot, die al wat moderner was in zake gezondheidsleer, dat de vele hitte en koude koortsen, waaraan zovele in dat dorp lijden en dikwijls sterven, toe te schrijven zijn aan het gebruik van water uit de Voer. Er zijn hier geen putten, met gezond drinkwater".
Dat zal wel zo geweest zijn. Na het aanleggen van de waterleiding, wat pas rond 1900 gebeurd is, waren er, dat getuigde pastoor Kàllen, haast geen gevallen van typhus meer.

Vooraleer afscheid te nemen zei de heer Procurator nog : "Ik denk daar aan iets, goede Vriend Joes, waarvoor ik u wil gelukwensen : eertijds moest de primissarius in deze parochie zelf de wijn, al de ornementen, en tot de kelk toe, aanbrengen. Nu vernam ik dat de paters Jezuieten u toelaten, samen met de heer pastoor gebruik te maken van al wat zij gehouden zijn ter beschikking van de pastoor te stellen. Proficiat !"

Toestand op kerkelijk gebied.

Uit het voorgaande kan men reeds aflijden dat de toestanden op kerkelijk gebied verschilden met die van nu.

Hierover dan wat meer : Grenzend aan het dorpsplein is er nu nog een hoeve die het Jezuietenhof genoemd wordt. In de tijd van pastoor D'Affnay was deze hoeve het eigendom van het Jesuitencollege van Maastricht. Een lekebroeder, Joes Bogaert, was de bedrijfsleider. Hij was in Voeren ingeburgd, en de mensen noemden hem Monfrère. De Jesuiten van Maastricht hadden in Voeren recht op het tiende deel van de landbouwopbrengsten, dat verzameld werd in de tiendenschuur (in de straat die nu nog de tienhofstraat genoemd wordt). Bij middel van deze belastingsontvangst moesten de Jesuiten al de publieke uitgaven dekken, o.m. de pastoor betalen, voor alle reparaties aan kerk en pastorie zorgen, al het nodige bezorgen (tot de vingerdoekjes toe) die voor de kerkelijke diensten nodig waren. Na de Jesuiten werd een leek, de heer Cogels van

Antwerpen, Decimator of tiendenontvanger. Toen de oude kerk bouwvallig werd, was hij verplicht, in 1786, een nieuwe kerk te bouwen. De decimatores hadden ook het recht, hun kandidaat voor pastoorschap of kapelaanschap te stellen, wat dan praktis overeen kwam met een definitieve benoeming : Kerkelijk behoorde de parochie 's G.V. bij het bisdom Luik, maar burgerlijk hoorde's' Gravenvoeren bij het Land van Overmaas. Overmaas strekte zich uit over het Graafschap Dalhem, en de landen van Valkenburg en Rolduc. D'Affnay spreekt van Spaans Overmaas. Door het verdrag van Munster in 1648 werd het noordelijk gedeelte van het toenmalige Overmaas aan de noordelijke provincies (Willem van Oranje) afgestaan. Samen met het Hertogdom Limburg (hoofdstad : het tegenwoordige Limbourg Dolhain) dat zich uitstrekte over het noord-Oosten van de huidige provincie Luik en over een zeer groot gedeelte van het tegenwoordige Hollandse Limburg, was Overmaas sinds de slag der Woeringen (1288) aangesloten bij het Hertogdom Brabant. Daarom was onze procurator Walpot te Brussel, nl. om er de belangen van het land van Overmaas te helpen behartigen. 's Gravenvoeren zelf, was gelijk de andere gemeenten in die tijd, zeer autonoom, maar toch onder het gezag van de heer van Eisden, Baron Anton Van Honsbroeck. Een der laatste heren van Eisden-Oost-Voeren was de graaf De Geloes. De heer van Eisden, Ant. Van Honsbroeck, werd bijgestaan door de heer van Altembroeck (De Winkel). Onder dezen waren de schepenen, geholpen door twee burgemeesters, de grote bazen. Zij hadden rechtsmacht, oordeelden en veroordeelden, soms ter dood. De Scholtis of Scout stond aan het hoofd van de schepenen. Hij had ook de uitvoerende macht en de politiemacht, zoals onze hedendaagse burgemeesters.

Bij pastoor D'Affnay, op de vrijdag.

De pastoor zat in hemdsmouwen te schrijven in zijn dagboek. Toen de procurateur, met zijn zoon J.F. Walpot, aangekondigd werd, trok hij weer zijn lange frak aan, die tot over zijn kniebroek daalde. De priesters droegen toen geen toog. Pastoor Vlecken (+ in 1876) was nog in zulke frak en kniebroek gekleed, zo vertelden ons oude mensen in 's Gravenvoeren (J.A.). Wat het dagboek betreft, pastoor D'Affnay was er mee begonnen in 1720. Het was een stevig in leder ingebonden register, dat bewaard bleef in de pastorij van 's Gravenvoeren. D'Affnay schreef er de sensationeelste feiten in op, die zich tijdens zijn herderschap in de parochie afspeelden, alsmede de "ghebruycken en costuymen die er van oudts geobserveert zijn, want die wilt syn bemint, die laet alles gelijk hij het vint. Men mach wel iets verbeteren, maar niet vervangenen". We mogen D'Affnay dankbaar zijn voor de moeite die hij zich getroost heeft.

De pastoor was zeer vereerd met dit hoog bezoek. Ze waren dorpsgenoten en goede vrienden. "En hoe is 't met uw gezondheid ? vroeg de procurator. - "Wel ge hebt er zeker al van gehoord : een paar jaar geleden ben ik geworden ziekelijk hebbende een abundantie van bloed en kwaade humeuren met een beginsel van stevige koorts en ben drie maanden gebleven, zonder dienst te doen ! Dat is nu weer voorbij. Het groot gevaar voor een pastoor, die voortdurend bij de zieken komt, is de besmetting. Zo op 9 aug. 1720 op de avond

van St.-Laurentius heb ik mij te bed gelegd met een zware hittekoorts. Alsdan ben ik krank geweest tot de dood toe. Deze koorts heeft geduurd zeven weken. Op 28 sept. heb ik voor de eerste keer mis gelezen. Ik ben in dullerij (dwalend) geweest 9 of 10 dagen zonder eenige kennis. Sinds ik meer voorzorgen neem bij de bediening van zieken, heb ik zulke koorts niet meer gehad !" De hoge bezoekers wisten welke voorzorgen hij bedoelde; Cortrijs had daarover verteld.

"Maar goede vrienden, vervolgde de pastoor, ik zou bijna vergeten u beiden te danken voor de eminente dienst welke gij mij bewezen hebt in de zaak Werner Rutten". Zie hier die zaak : Werner Rutten en Elisabeth van de Berg, zijn vrouw, hadden, zonder kinders zijnde, voor de grootlaethof van Ottegroeven, een zware stichting "gefundeerd", waarvoor ze land in pand gegeven hadden, onderanderen een stuk op Schophem, grenzend aan de straat "vogelgat". Deze fundatie werd door de voorganger van D'Affnay, de eerw. heer Jacobus Bartholomé geaccepteerd. Dit gebeurde in 1714. Doch zes jaar daarna wilde Werner Rutten deze donatie herroepen. Ondanks onderhandelingen, bleef Werner halsstarrig bij zijn besluit. De zaak kwam voor het gerecht, Werner ging in beroep tot in Brussel, doch de Raad van Brabant verwierp zijn aanvraag en veroordeelde hem tot de onkosten. Het kwas dus tot een happy ende voor de kerk van Voeren en zijn pastoor D'Affnay, en dit dank zij de tussenkomst van procureur Walpot en zijn zoon J.F. advokaat.

"En... ge weet heer procurator, dat we sinds 1721 een nieuwe Officiaal hebben, nl. de eerw. heer Jacobs Julius Desaive, pastoor van Mortroux". De parochies van het bisdom stonden onder het toezicht van de Bisschop en zijn Groot-Vicarissen, langs de Archidiakens die ieder in zijn gebied de parochies bezochten. Ze werden echter in ieder bepaalde streek van hun gebied door officialen bijgestaan. Deze hadden ook verstrekkende machten over de clerus en de parochies. "De Saive, zo vertelde de pastoor verder, werd aangeduid voor onze streek nl. het Spaanse Overmaas. Hij werd benoemd door de aartsdiake Michel Clerckx". - "Ja dat weet ik, wedervoer de procurator, maar gij weet misschien niet dat hij het placitum (de goedkeuring) van de Raad van Brabant gekregen heeft !" - "En... vroeg al glimlachend de jonge Advokaat, draaide hij de schroef niet te fel aan ?" - "Wel, kort na zijn benoeming heeft hij zijn gezag tamelijk brutaal willen affirmeren. Hij suspendeerde de pastoor van Noorbeek "a divinis et omnibus fructibus pastoralibus, pro spatie trium mensium. De pastoor van Noorbeek werd voor drie maand van zijn ambt en de inkomsten ontzegd. Daarbij werd hij verplicht tot bezinning en boete. Dit gebeurde in mei 22. Maar de pastoor van Noorbeek was nogal halsstarrig. Pas in augustus heeft hij "de voetval" gedaan, en ging hij naar het klooster van Cruts (Hoogcrutz) om aldaar zijn penitentie te volbrengen.

Wordt voortgezet.

O N Z E M O E D E R T A A L

eerste trap

van het spraakkundig onderwijs in de Volksschool.

- - - - - -

Dit is de titel van een verdienstelijke, vanzelfsprekend thans vergeten spraakleer die wij het genoegen hebben aan onze lezers voor te stellen.

Zij werd geschreven door N. Hermann, schoolopziener, en H. Kevers, gemeenteonderwijzer te Teuven.

Het eksemplaar dat ons vriendelijk werd ter hand gesteld werd gedrukt in 1917 bij J. van In & C° te Lier. Het was de twaalfde druk. De eerste verscheen in 1887, nu bijna 80 jaren geleden.

De rol van inspecteur Hermann bij het samenstellen van dit werk mag niet onderschat worden. Als vaststaande mag echter gerust aanvaard worden dat de zwaarste last op de schouders van onze verdienstelijke Teuvenaar rustte. Dit alleen kan al opgemaakt worden uit de datering van de verschillende "Voorberichten", alle uit Teuven zelf.

Als leuze prijkt op het omslag : "eerst aanschouwen, dan begrijpen en verstaan, daarna onthouden en eindelijk toepassen".

Dit werkje, "bestemd om in de handen der leerlingen gegeven te worden zodra de moeilijkheden van het eerste leesonderwijs overwonnen zijn, onderscheidt zich door plan, methode en keus der stof van de spraakleeren, die tot nu toe in de lagere scholen gebruikt werden", verklaren de auteurs in het voorbericht.

Doch laten wij het woord voor beoordeling aan een vakman, zelf bevoegd schoolopziener. Zie vervolg op deze bijdrage.

Van dezelfde schrijvers verschenen eveneens :

ONZE MOEDERTAAL - tweede trap van het spraakkundig onderwijs in de Volksschool.

FRANSCHE TAAL - tweede trap van het spraakkundig onderwijs in de Volksschool.

Wij hebben tot onze spijt de hand niet kunnen leggen op een eksemplaar van beide laatstgenoemde werken en zouden deze persoon die ze ons ter inzage zou kunnen bezorgen, dankbaar zijn.

De auteur Henri Kevers werd geboren te Teuven in 1851 en overleed er

in 1918. Hij was gehuwd met Theresia Meyers, geboortig van Hendrikkapelle (1841), overleden te Teuven in 1915.

In het archief van de Normaalschool van St.-Truiden, thans Mechelen-aan-de-Maas, staat Kevers ingeschreven onder Nr. 487. Hij kwam toe in 1875 en bekwam het diploma van onderwijzer in 1876, met 402 punten.

J.v.V.

Een merkwaardig Schoolboekje.

In 1887 verscheen bij de uitgeverij Jozef VAN IN & Cie te Lier "ONZE MOEDERTAAL" - eerste trap van het spraakkundig onderwijs in de Volksschool - geschreven door N. HERMANN, schoolopziener, en H. KEVERS, gemeenteonderwijzer te Teuven.

Het is een merkwaardig schoolboekje, dat in zijn tijd zeer vooruitstrevend en degelijk moet geweest zijn. Het was bestemd "om in de handen der leerlingen gegeven te worden zodra de moeilijkheden van het eerste leesonderwijs overwonnen zijn".

Bekroond door de Koninklijke Academie van België in 1889 met een prijs "De Keyn", werd het bij Ministrieel Besluit van 9.3.1891 door het Staatsbestuur aanbevolen voor het onderwijs in de lagere scholen. In 1909 werd de 9e druk zelfs toegelaten in "de gestichten van Middelbaar Onderwijs van de Vlaamsche streek".

Dat dit taalboekje gunstig onthaald werd in de schoolwereld en er ook vele jaren gebruikt werd, bewijzen de herhaaldelijke herdrukken. Voor zo ver wij weten verscheen er een TWAALFDE DRUK in oktober 1917. Er moet ook een "TWEEDE TRAP" van ONZE MOEDERTAAL bestaan hebben.

"Onze Moedertaal" was geen klassieke spraakleer meer, maar had zich toen reeds losgerukt uit een sinds eeuwen overgeleverd en opgelegd Latijns denkstramien. In het "Voorbericht" werden nieuwe en gezonde didactische principes gehuldigd, waarvan er in onze tijd nog herhaaldelijk beklemtoond worden door de voorstanders van de "functionele" spraakkunst als middel tot sanering van ons moedertaalonderwijs. Enkele voorbeelden :

- "De spraakleer heeft tot doel de kinderen hun gedachten mondeling en schriftelijk juist te leren uitdrukken". Nu weer wordt vooropgesteld dat de mondelinge taalbeheersing op de eerste plaats moet komen, voor de schriftelijke uitdrukking, voor taalbeschouwing, bepalingen en ontleding.

- "Het onderwijs kan en moet vastgeknoopt worden aan de werkdadige kennis der taal die de kinderen bezitten eer het opzettelijk onderwijs in de spraakleer begint". Nu nog en nu weer verkondigen moderne taaldidactici dat er moet uitgegaan worden van en voortgebouwd worden op de taal die de kinderen meebrengen naar de lagere school, dat taalinzicht moet gewonnen worden aan taalwerkelijkheid.
- "De aandacht van de kinderen zal altijd eerst op de gedachte gevestigd worden, daarna op de woordentaal die er de uitdrukking van is". Taal is eerst en vooral betekenis.

Ook in methodisch opzicht getuigt het werkje van vernieuwing. Lang voor de "inductieve methode" algemeen verspreid en toegepast werd, is zij in de lessen van dit werkje aangewend. En telkens gaan de auteurs uit van zinnen die betrekking hebben op de dagelijkse gebeurtenissen en ervaringen uit het kinderleven.

Kortom, dit eenvoudig, klein taalboekje van 98 bladzijden kan beschouwd worden als een verre voorloper van de huidige functionele spraakkunst. In zijn tijd was het nieuw en modern.

Halle, 22.11.66

W. Vande Broek
kant. opziener.

- - - - -

L E Z E N .

- - - - - -

Ons krachten zijn beperkt
ons hoofd gauw moe in 't streven
Naar wetenschap. En toch
wat werd al niet geschreven ?
Wat berg van boeken in
elk vak ? Liet ons 't vernuft
In menig gulden schrift
zijn wijsheid na, toch bluft
Ook vaak de middelmaat
in 't rijk der schijvelaren.
Ja meer ! Geen zotheid is
door 't zotste brein gevaren,
Die niet in boeken staat.
Wilt gij dan niet, mijn vriend,
Onnut uw tijd besteen;
in 't "boekenlabyrinth"
Niet droevig dolen, kiest
het beste van de goeden
Dan zult gij ras en wis
tot hoger kennis spoeden.

Oswald Ritzen
pastoor van Teuven 1913.

"L E S C R I M E S D E B E U S D A E L"

(DE MISDADEN VAN BEUSDAAL)

III

- - - - - - - - - - - - - -

Het dossier bevat nu een dokument, afkomstig waarschijnlijk van het gerecht van Wittem, onder welks bevoegdheid een van de medeplichtigen van Thonis viel.

Het is een lijst van vragen die aan de gevangene te Beusdaal zouden moeten gesteld door de meijer en twee schepenen.

De taal verschilt merkelijk van deze van de stukken uit Sippenaken en Beusdaal.

Dit stuk is het enige in het dossier dat inlichtingen verstrekt omtrent het lot van beide medeplichtigen.

- - - -

In marge : oover deese vraegstucken moet Anthon ... coram prothocollo tot Beusdalh, dat is voor den Meijer ende twee scheepen in forma probanti affgehoordt ende deselfs antwoorden omstanddelick ende accurate protocolleert worden.
daer nae woord van het eene ende het andere twee authentique copien versocht eene voor het gericht van Wittem ende de andere voor Aeken.

TEKST : Indeme der Anthon ... gesagt, dass der Friederich Heijerdt ihn ... durch einen ohnbekänten manskerl wissen lassen hätte, zu ihn zu kommen.
So wäre derselbe nochmahlen zu befragen.

Ob diesen manskerl in der that nicht gekent, auch ob denselben von zu vorn niemahlen mehr gesehen gehabt, auch nicht wisse, woh von dannen derselbe, und woh sich auffhalte ?

Zweijttens ob sie dreij der Anthon ..., Friederich Heijert, und Winand Weijenberg sich von zu vorn niemahlen wegen den vorgehabten diebstahl, auch woh, und wannehr unterredet gehabt ?

Wo und wanneh sich den darüber am ersten unterredet gehabt.

3tens umb welche zeit des tags ungefehr nemblich sontags den 22ten maij der Winand Weijenberg zu ihnen beijden ... und Heijert kommen wäre, indeme der Wirth in St-Jacobstrass dahier Nellis Hupperts attestirt, dass besagter

Winand Weijenberg mit seinen Bruder selbigen nachmittags von 3 bis 6 at 7 uhren bier getruncken hätte.

Und weilen der Plistermeister Matthies Staves so wohl, als der Peter Forens und Cristopffel Brosius sagen, den Winand Weijenberg den 23ten des morgens ungefehr 5 uhren ahn sein des besagten meisters behausung gesehen zu haben

So wäre den Anthon ... zu befragen

Wanneh, woher, wie und welcher gestalt sie wahrgenohmen gehabt hätten, dass der mann der ermordeter frawen zum hauss hinausgangen gewesen wäre, ob sie und wer von ihnen solches gesehen hätte ?

Woher sie gewust, dass dieser manngelt für die Kuhe zu kauffen gelehnt gehabt hätte ?

Pro memoria : der mann der ermordeter frawen wäre auch uber denen umbständen, wanneh nemblich auss seinem haus des morgens ausgangen wäre, zu vernehmen.

Nach verubten diebstahl und morthat sie dreij sich hinbegeben hätten, woselbst den diebstahl getheilt und partagirt ?

Wo von einander gangen, ob, wer und wo jemand unter wegs ihnen begegnet wäre ?

Wo er Anton... sich unterwegs auffgehalten, dass den 23ten maij ererst mittags umb 12 uhren mit dem pack zur statt hineingekommen ?

Umb welche zeit des morgens es gewesen seije, und wo ungefehr dass der Winand Weyenberg die flint von sich geworffen habe ?

Wer ihnen begegnet, als sie nach Sippenaeken gegangen, und wo ?

Ob vorhin der ... niemahlen mit dem Friederich Heijerts is gesellschaft gewesen oder gesprochen, wie lang solches gelitten, und ob desfals keinen zeugen : welcher solches gesehen :/ beijbringen oden bennenen könne ?

Ob keinen menschen des morgens gesehen oder begegnet nach verübter mordthat, und wie selbiger mensch sich nenne oder aussehe ?

Wenneh den Friederich Heijert letztes mahl gesehen oder gesprochen vor den verübter mordtat, und woh, und wer solches gesehen, oder desfals zeugnis geben könne ?

der N. Creutzen, Eheman der ermordeter Vrawen, wäre gleichfals gerichtlich abzuhören undt zu bevraegen, umb welche zeit oder stunde morgens er den 23 maij jungst, aus seijn haus gegangen, ob solches voor tags oder wie lang nach sonnen auffgang geschehen, oder umb welche stunde ungefehr.-

- - - - - -

Extraordinair gehouden 4 Junij 1746
op t' Ad :Huijs Bdael,
Hre Meijer noé officij aenre,
Anthon alias Thonis ...
gevangenen.

blz. 1 Den voorn: gevangenen oudt ontrent 29 jaeren int' gevanckenisse tot Beusdael voorn: gevraegt ende bij ons Schepenen der Heerl : Beusdael ende Sippenaecken geexamineert ofte hij Thonis niet gehoort heeft dat de huijsvre van peter Creutzen alhier op den broeck (1) is gemoordert geweest den 23 maij jongstleden; R. jae;

Offte hij niet weet wijen het soude gedaen hebben, segt daerbij geweest te sijn met fred. Heijret end win Weijembergh hun 3 alleen, ende haer vermoerdert te hebben om haer gelt;

Wijen haer de strup in den hals geworpen heeft, segt frederich voorn: geweest te sijn; Wijen haer den haels doorsteecken heeft, segt dat hij aen frederic sijn metz gelangt heeft, ende dat volgens sijne meijninghe frederick haer doorsteecken heeft; Wijen het ierste in t' huijs van de vermordeerde is ingegaan, segt frederich Heijret den eersten woonachtich in roseit eijdom van wijlen Michiel Bour daernaer win Weijembergh, lestens hij gevangenen;

Alwaer hij t' metz affgegeven heeft;
Segt in de weijde van Sr W: Scherer tegens t' huijs van de vermoordeerde;

Waeromme dat hij hem t' metz affgelangt heeft
Segt sijne meijninghe geweest te sijn om haer t'inthimideren, nochtans niet meijnende dat hij haer soude vermorden; segt verders dat frederich ende winand voirn: haer hebben geattacqueert, haer hebben t' sail in den hals geworpen om haer te doen sterven, sonder te weeten wijen van hun haer doorsteecken hadde; in dijen tijde amuseerde hij hem gevangenen om de deure te slieten, waernaer hij instantelijck is in de caemer ingegaen om te vercrieghen wat hij hadde connen vinden, waeraff hij gedachte hun niet te geven in cas hij iet gevonden hadde, de andere twee naer gepasseerden mordaet sijn mede in de caemer gecoomen, om alles te criegen wat sij conden draeghen, hebbende diverse stucken gecreeghen waeraff hij gevangenen heeft genooten twee stucken linnen doeck ontrent 10 ellen, 1 schinck ende 1 ham, 2 belsterworst ende 3 ofte 4 belsterworst, snaephaen ende mans hembt; (2)

Alwaer hij met de selve saecken is verbleven;
Segt op Marchier steinweegh vercocht te hebben (3) aen eenen onbekenden voerman t' linnen doeck voor 14.gl.Aix (4), den snaephaen 3.daegh naer dit feijt gesteecken te hebben in murquers gatz in eene hegghe aen de bleegh (5), s'anderen daegs niet te hebben gevonden;

De schinck hebbende aen onbekende vercocht voor 7 merck (6), ende eenighe van bradtworst geeten, de meerrest segghende gelaeten te hebben bij Tonis aent' peervesch (7), ges: in den Sack ons geproduceert heeft bekent alsoo t'existeren;

Wesende t'metz ons geproduceert, sijn metz, t'gheene waerdoor de voors: huijsvre is vermoedert worden, d'welcke hij van frederich te rugge vercreghen heeft in den Elsenbroeck (8), alwaer sij eenighen ongedeelden tinne verborghen hadden;

Pro quota Winand Weijembergh heeft vercreghen 4 vrouwe hemb dens, eene fallie, een paer laeckens, een cleen stuck linnen doeck ende eenigh vleesch, sonder pertinente existentie te weeten, vermeenende dat hij de broeck oock ontfangen heeft;

Frederich pro quota heeft vercreghen den rock, ontrent 6 ellen linnen doeck, paer nieuw mans schoen, bedtteeck eene ofte 2 schincken ende iet bradworst, noch iet swart stoef sonder te weeten wat;

Wanneer het feijt geschiet;
Segt met aenfang des daegs naer dat Peter Cruetzen naer Aubel gienge;

Alwaer sij de voors: saecken gedeelt hebben;
Segt int' huijs ende in haeste;

Alwaer sij gegaen sijn;
Segt hem cito geretireert te hebben ontrent 5 uhren naer den Couwenbergh (9) door derhaeghen (10) ende verders door Gimmenich naer Aecken met win Weijenbergh tot aen de Geul, weleken lesten voor vuijt liepe, segghende hij moeste op sijn werck gaen, hebbende frederich gelaeten in den Elsenbroeck (11) sonder te weeten alwaer hij is gegaen,

Ofte win Weijembergh ende frederich hem op den wegh niet hebben gevonden;
Segt dat op den Aeckerbosch ontrent den landgraef (12) Winand voorn: in de struck laege, ende heeft hem gevangenen aengeroepen, doens beij hem coomende, liepe hij instantelijck naer Aecken ende hij naer Aecken oock stillekens gienge;

Dat op H. Hemelvaerts daegh bij hem gevanegen ende Win. Weijembergh is gecoomen in de plats tot Aecken de moedere van voors: Winand ende hen onder andere geseijt dat aen Peter Cruetzen gelt gestoelen was worden, dat hij desgelijcx noch hadde wel eene halve mandel, dat twee ofte drij mannen noch moesten coomen, en hielden de oude hecx aen, ende nehmen haer t' selve aff;

Dat hij gevangenen met Winand op selven daeghe met de voorn; moedere is vuijtgegaen ende met des gevangenen sustere tot aen weegh Scheijinghe, alwaer hij met Winand is te ruck gekeert naer Aecken, te ruck coomende hebben sij beide raedt geslaeghen, wie

(vervolg blz. 18).

RIIK ZÖNT DE MINSCHE

Alle Minsche jruet of kleng
jof der Herjod ejen Heng
ene Riikdoom vöret Leve.
Dem a aander wijer jeve,
velt os menegmool hiel schwuur
en trotsdeem blit ömmer wuur :

Refr. Riik zönt de Minsche e Leevde verbonge,
jlöklech dobeej och et örmste Paar,
wen hönne Boond blit va Leevde omschlonge
wij beej der Jaank none Trowaltaar.

Zelfs de Nobre jriis en good
heje dekker werm wij kood
wen me höön deng extemere.
Zow ver dat ens neet propere,
of feelt os dovör der Mood,
da behot en denkt ens jood :

Refr. Riik ...

Wij schön wüer doch wer de Weld
wen me wenjer deet a Jeld
en a al dat Mattrejelle.
Doch wat nötse de Apelle
wen os Hat blit stuur en kood
als e Määrche wet vertood :

Refr. Riik ...

Woorden : Piet Zimmer.

Muziek : Daniel Clement.

Uitgave : Langohr-Veltmans-Vreuschemen Komitee, Halle Br.

Tekst: Piet Zimmer.

Riik zönt de Minsche.

al- le min-sche jruet of kleng jof der Her-jod e- jen Heng
Zelfs de no-bre jriis en ood he- je deh-ker werm wij kood
Wij schön wiier doch wer de Weld wen me wen- jer deet a Jeld

e- ne riik-doom vö- ret le- ve. Dem a aan- der wij- er je- ve,
wen me köön deng ex- te- me- re. Zow ver dat ens neet pro- pe- re,
en a al dat mat-tre- jel- le. Doch wat nöt- se de a- pel- le

velt os me- neg- mool kiel schruur en trots-deem blit öm- mer wuur:
of feelt os do- vör der Mood, da be- hot en denkt ens jood:
wen os Hat blit stuur en kood als e Määr- che wet ver- tood:

Rijk zönt de Min-sche e Leev-de ver-lon-ge, flö-klech do-beej och et

örm-ste Paar, wen hön-ne Boond blit va Leef-de öm-schon-ge

wij beej der Jaonk no-ne Trouw-al- taar.

sij t'gelt voorn: souden steelen, t' welck sij vast hebben gestelt t' effectueren, ende niet hebbende eenig gelt gevonden, hebben moeten te vreeden sijn met t'gheene sij gecreeghen hebben gel: hiervoor geseijt;

Dat Winand voorn: hem heeft geseijt dat sijne moedere Marie Stammen hem hadde versocht t'vleesch van haere dochtere van Mechelen (13) te gaen steelen, t'welck hij versochde van hem gevangenen mede te willen doen, nochtans t'welck hij gevangenen niet heeft willen doen;

bekent verders in vasteloevent lestleden gestoelen te hebben met Win. voorn: t'nachts 3 gansen van Jan Malmendier op Smittenderberg

segt dat Win. voorn: hem verclaert heeft dat hij hadde gansen gestoelen beij Gillis Otten ende andere bij voorn: Malmendier;

dat hij gevangenen ende frederich voorn: hebben gestoelen een swart broun schoep van Niclaes Heusch scholtis van Gemenich, d'welck sij hebben tot Aecken vercocht aen den man in den roeden hoet op de roest (14) voor 12.schillinghen, waeraff hij heeft genooten maer 15 stuiver ende de meerrest voorn : frederich;

Item hebben sij beijde noch gestoelen beij Peter Laeschet 1 schoep, d'welck sij vercocht hebben in pondt aen eenen onbekenden man, voor 9 schillingen waeraff hij freder. heeft genooten 2 schillingen ende hij gevangenen de andere 7 schillinghen;

Dat den voorn; winand hem in Aecken seijde dat den ouden Hendrich Rompen hadde aldaer vercocht een vercken, dat hij daeraff moeste gelt hebben; waerop hij gevangenen hem heeft vervolgt tot in Hotzenbroeck (15) onder Gimmenich, om het selve gelt hem aff te nehmen, hem ter aerde geslaeghen, op de sack gevoelt, de selve ongekeert ende niet becoomen;

Dat hij met voorn: frederich heeft gestoelen gehadt op den Hoff tesassen (16) een schaep, d'welck in desselfs stiefvaeders huijs is worden geslaegt ende geeten door desselfs stieffvaeder, moeder en suster, waeraff hij medegegeeten heeft, dat hij present is geweest dat voorn: frederich op sijn stieffvaeder heeft geseeten met een metz in de handt ende wilde hem den hals aafsnieden, den welcken stieffvaedere hulp roepende, heeft hij frederich hem tot in de bach geworpen, eijndende ende naer voorgaende lecture perstitit et fecit hoc signum nesciens scribere /: erat sign:/ + onderst. Ter ordtie ende was geteeckent:/ Balth: Remij Gr

Ita est
Balth. Remij Gr.

1) op den broeck - zie bijdrage I nota 4.
2) belsterworst - zie I nr. 7.
3) Marchier steenweegh - zie I nr. 22.
4) gl. Aix - Akener gulden.
5) in Murkens (personennaam ?) steegje in een hoog aan de bleek.
6) merk - mark, geldstuk.
7) aent' peervesch - te Aken "der Parvisch vor dem Münster" - Frans, parvis, Ned. voorhof, kerkplein.
8) in den Elsenbroek - L. citeert Elsbrouck blz. 591.
B. op en elze en Elsbroeck blz. 182.
9) naer den Couwenbergh - L. citeert Koudenberg blz. 591.
B. op ene Koweberech, weiden boven het dorp.
10) door der haeghen - L. citeert Terhagen blz. 592.
B. in ter hage, klein gehucht, blz. 185.
11) zie nota 8.
12) landgraef - ten jare 1611 werd, ten einde eens en voor goed een einde te maken aan de voortdurende betwistingen omtrent bepaalde gedeelten van het woud tussen Aken en Walhorn, een nieuwe grensgracht gegraven, landgraef of Landgraben geheten. Deze gracht met bomen beplant is ten huidigen dage nog goed zichtbaar. Zie o.m. Eupener Land door E.H. Gielen blz. 22/23.
13) Mechelen - dorpje in Ned. Limburg, bij Wittem.
Tot 1797 was hier een commanderij gevestigd van de Orde van St-Jan van Jerusalem, later Orde van Malta. Door brand verwoest in 1825 cfr. Zuid-Limburg, Maastricht.
14) op de roest - in de "roden hoed" op de "roest". Te Aken, Roest - Rosstrasse.
15) op Hotzenbroeck - zie I n. 15.
16) Hoff te sassen - onder Gemmenich, L. blz. 597 Riddersassen.
B. blz. 228 Tersassen en Riddersassen.

- - - - - -

W i j z o e k e n !

Wij zoeken volgende afleveringen van ons tijdschrift "De Band" :
Jaargang 1 (1957) nrs. 3 en 5
" 2 (1958) nrs. 1 en 3
Wie van onze lezers bezit nog deze nummers en zou zo vriendelijk zijn ze ons af te staan ?
Wij danken bij voorbaat zeer oprecht.

- - - - - - -

VENNBRÄNDE

Im Venn hat es, auch bereits in alter Zeit, viele Brände gegeben, meistens durch Entzundung der Torfschichten in trockenen Sommern, aber auch durch unachtsames Umgeben mit Feuer.
Bereits im Jahre 1557, so lesen wir in einem alten Buch, gab es einen solchen Brand, von dem Zeitgenossen, berichten, dass die Erde mannstief gebrannt habe. Auch im Jahre 1589 gab es eine Feuersbrunst im Venn, die grossen Schaden verursachte.
Nach Augenzeugenberichten war die Dürre und Hitze im Jahre 1684 so gross, dass die Erde nichts hervorbrachte und dass sie auf einer grossen Fläche bis zu 6 Fuss Tiefe brannte, ohne dass man in der Lage war, das Feuer zu löschen. Man konnte sich dem Herd des Feuers nur auf grosse Entfernung nähern. Das Feuer wurde bereits im August festgestellt, gegen Ende September schien es erlöschen zu wollen, als es gegen den 4.Oktober wieder sich neu entfachte, schlimmer als zuvor. Die Gemeinde Jalhay liess die Sturmglocke läuten, um Freiwillige aufzurufen, die das Feuer 3 Tage lang mit dem Mute der Verzweiflung bekämpften.
Am 7.10 erging von Lüttich aus der Befehl Tag und Nacht zu wachen und die Wälder vor dem übergriff des Feuers zu bewahren, falls nötig sollten weitere Kräfte zur Bekämpfung eingesetzt werden. Gegen den 10.10 hatte das Feuer dann Ausmasse erreicht, dass sich die verantwortlichen Stellen gezwungen sahen das ganze Venn mit Kanälen zu durchziehen, um eine weitere Ausbreitung einzudämmen. Es gelang aber erst mit Einbruch des Winters, durch Schnee und Eis des Feuers Herr zu werden.
In den Jahren 1702 und 1704 entstanden Brände in den Torfstichen, die nur mit Mühe und Not gelöscht werden konnten. Im Jahre 1876 entstand wieder ein Vennbrand, der mit Hilfe von Militär erfolgreich bekämpft werden konnte. Wenige Jahre danach, im August 1887, während einer grossen Trockenheit fing das Venn wieder an zu brennen, beginnend im Süden der Baraque Michel an der preussischen Grenze und zwar am Ort genannt "Herbofays". Allenthalben schossen die Flammen aus der Erde, sie waren 15-20 cm hoch hatten die Form eines verlängerten Krokus und waren von gelblichem Rauch begleitet. Das Feuer griff unter der Erde die Wurzeln der Bäume an, durch die unterirdische Hitze barst die Erde und da die verkohlten Wurzeln den Baum nicht mehr halten konnten stürzte dieser um. Das Feuer breitete sich schliesslich bis zum Hertogenwald aus wo sich am Ort genannt "Hasenbusch" eine Pflanzung von Tannen und Birken befand. Die Beamten aus der Umgebung, unterstützt von Gendarmerie und der Garnison Verviers, 100 Leute aus Membach und Goé, 200 aus Malmédy sowie 230 Pioniere aus Antwerpen eilten dorthin, bewaffnet mit belaubten Asten, mit denen sie das Feuer auszuschlagen suchten. Auch Gräben wurden gezogen um das Feuer an der Ausbreitung zu verhindern, ausserdem überwachten herbeigerufene Leute aus Jalhay, die ganze Strasse von dort bis zur Baraque Michel. Das Feuer dehnte sich aus von der Kapelle Fischbach bis nach Drossart. Da man vermutete dass das Feuer durch die Unvorsichtigkeit von Mähern entstanden war, wurde in Jalhay am 15.8. das Rauchen auf der Strasse und das Anzünden von Feuern in den Feldern verboten.

Am 19.8. konnten die Truppen aus Antwerpen sich zurückziehen, am Tage danach besichtigte der Prinz Bauduin das Phänomen, eine brennende Sonne förderte den Brand, jedoch am 26.8. wurde alles wieder normal. Gewisse Torfstiche waren bis zu 1.50 m Tiefe ausgebrannt. Die vom Brand betroffene Fläche umfasste 500 Ha., davon 200 Ha Tannen, 100 Ha. Gebüsch und ebensoviel Venn. Der Schaden bezifferte sich auf den für die damalige Zeit ungeheuerlichen Betrag von frs. 300.000. Während der Brandbekämpfung verungelückten verschiedene Personen, darunter 5 Soldaten, die bis zu den Knien in den brennenden Rorstichen versanken, die alsdann einstürzten. Glücklicherweise wurden sie im Spital in Verviers wiederhergestellt.
Das Schauspiel der Katastrophe war, zumal abends, sehr interessant zu sehen. Zu dem brennenden Terrain zogen zahlreiche Wagen und Fussgänger hin Nachdem dieser Zug 20 Tage lang angehalten hatte und da die Besucher meist ihren in Papier eingewickelten Proviant mitgebracht hatten, war die Gelande mit einer hohen Schicht Papier bedeckt, sodass man die Illusion hatte, es sei mit Schnee überzogen.
Soviel mir erinnerlich hat es einen grosseren Vennbrand noch gegen 1911 gegeben, aber der vorher geschilderte dürfte wohl der grösste seit Menschengedenken gewesen sein.

J.V.

Herbstwind.

Im Venn geht der Wind um,
weit kann man ihn hören,
er zerrt an den Birken
und rüttelt die Föhren,
er schwingt seine Fahne
auf jedem Wipfel
und jagt mit den Blättern
die Wolkenzipfel.
Er bläst auf den Tümpel
die stürmischen Wellen,
die Ginsterschoten
rasseln wie Schellen,
die braunen Gräser,
die bald vergehn,
müssen zu einer Harfe wehn...
sein Atem ist eisig,
er pfeift, dass es gellt
und hetzt einen Hasen
rund um die Welt.

M.Th. Weinert-Mennicken.

AN DIE EMMABURG

Dort auf dem Berg die Burg
schaut mütterlich mich an.
Traut glänzen Deine Türme
dem zu, der hier begann.

Dem Büblein, das am Fusse
gepflücket Blümelein,
und sehnsüchtigen Blickes
dich grüsst'vom Wiesenrain.

Dem Knaben, der schon wilder
getollt im nahen Wald;
doch deine strengen Mauern
geboten ihm noch Halt.

Dem Burschen, der sich insgeheim
in deine Türme wagte
und dort, beim kleinsten Rascheln,
spürt'wie sein Mut verzagte.

Dem Jüngling, dessen stürmisch'Herz
allhier geliebt, gelacht-
doch dann, beim nächsten Lebenswind,
bei Dir geweint, geacht.

Dem Mann auch, den in bittern Zeiten
Dein festes Ueberragen lehrt.
Dein ruhevolles Leben ruft ihn,
wenn alles and're ihm verwehrt.

Dem wanken Greis, der von
dem Ufertal Dir winkt
bis er vergehet, mit
dem Tode ringt...

Auf jenem Berg, Du, Emmaburg,
schaust mütterlich uns an !
Traut glänzen Deine Türme
dem zu, der hier begann.

Leo Wintgens

Ä g'n Sprechstond.

Désser lésst soot iech enns béj d'r Dochter waarde
änn besooeg mech dé da soote raund erömm,
drée begeen dé woore-n-an et kaarte
änn ne aindre mackde-n-oppene Désch de Schrööm.

Eene soot än enne Muck, d'r Kopp verbaunde,
'ne Fussballer, daat iech, déé gätt vööl geköppt
enne soot da, ä Gips et Been, oove-n-än aunde,
iech daat:dée feel weil hée gätt vööl geflöppt.

N'en-ainde hossde änn de Bud woor voll Bazille,
me sooeg höom aan, dé Mann woor ärg verkott,
dé geegenövver sooet, dé hossde-n-att gätt stéller
de Pieperséckde woor bestämmt sie Lott.

Dann sooeg ich eene noch, métt e déck Backe,
wat dée ho, woor gätt schwoorder alt te rooe,
Taintpien ? off Schleegeré off Hussmannssaake,
ä gédder Vall, örreseene ho höom gätt gedooe.

't éss interessant, wenn me mott waarde sétte,
dat éss wé enne spannende Roman,
änn wenn me draan könmt kritt me dann te weete,
wat eene sälver fällt änn wat me doon kann draan.

J. Vilvoye.

Ann enne Honsjong.

Wenn iech diech sänn, sänn iech miech sälver weer,
ä g'n korte Botz, métt raindgevöllde Taische,
voll Mârgele änn aindre Kroom bescheer,
koolschwarrte Haind, 'ne Daag langk neet gewaische.

Métt enn gefléckde, vööl te korte Jack,
de Öört van de twee Schoon ganz scheef geloope,
änn ä g'n Hoos enn önn, gätt Krätz ooch oppen Back'
ress doo op heem,aan, weil de Modder diech geroope.

Méssnatt béss doo van Arbet änn va Schweet,
noo tréckt et diech nooc heem, nooe Moddesch Döppe
iech sänn diech nooe änn hü elösch iech weet,
wé goot änn fien et woor daruut te schöppe.

Wat giev iech drömm, wüür iech wé doo noch änns
änn köss noch änns dé göllde Stonde leeve,
wööl lévver Honsjong seene äss tesänz,
eel dat wärrt eene eemool märr gegeve.

J. Vilvoye.

Januar

Der Jänner ist ein Wickelkind,
in Schnee geboren, Eis und Wind.
Die Weisen folgen treu dem Stern,
bringen Weihrauch, Myrrhen, Gold dem Herrn.
Die Krähe krakelt, plärrt ihr Leid,
und Land und Hof ruhn tief verschneit;
das Spinnrad surrt, der Bauer nickt,
laut klänt der Knecht, die Wanduhr tickt.
Im Kreise blarrt die Kinderschar
und setzt die Glossen um in bar.
Der Ofen daut nun Scheit um Scheit,
des Bussards Schrei gellt weit und breit;
der Holzwurm bohrt in Schrank und Stuhl,
erstarrt im Eis blinkt grau der Pfuhl;
die Schlitten sausen wild zu Tal,
die Wangen hüllt ein dicker Schal.
Der Nachbar sengt ein fettes Schwein,
auf Fabian gibt's Treip und Wein.
Der Fuchs schleicht bis ans Dorf heran
und zeigt den Bauern was er kann.
Verharscht in Wehen thront der Schnee,
aus enger Schneise äugt ein Reh;
und Hasen prägen sanft die Spur
auf Weg und Rain, in Wald und Flur.
Laut klirrend strolcht der Frost umher,
stählt weiß den Grund, haucht Bäche schwer.
Weh dem, der streunt in Dorf und Stadt
und überm Kopf kein Dächlein hat!

Em. Gennen.

IN MEMORIAM

HUBERT NYSSEN

Op zaterdag 19 november 1966 werd te Moresnet onze vriend en medewerker Hubert Nyssen ten grave gedragen.

Hij werd in dezelfde parochie geboren op 15 september 1889. Hij bereikte aldus de gezegende ouderdom van 77 jaren.

De laatste jaren van zijn leven sleet hij op Gensterbloem-Hombourg.

Hubert Nyssen was een van die volksdichters bij Gods genade die we in Overmaas herhaaldelijk ontmoeten en die alle, vroeg of laat, bij "Heem" belanden.

Bij hem soms bitter weinig letterkunde, weinig dichtkunst, maar steeds liefde voor eigen streek en taal. Steeds diep kristelijk.

Van Hubert Nyssen publiceerden wij "Ik ben een Boer", in "Va gen Weech bes a ge Graaf" :

Ik ben een boer en vraag niet meer,
ik ruil mijn stand nog voor geen heer
al leeft men soms bekrompen.
'k Verdien mijn brood door werk en zweet
en 't smaakt mij goed wanneer ik eet
Vivat de boerenklompen !

Verder in "De Band" en "Heem" :
De dichter boer (Nr. 1/1957) en Aan mijn dierbare moeder (1/1966).

Hij ruste in vrede !

Z.E.H. drs. PIERRE HEYNEN

Op 3 juni 1966 overleed in het ziekenhuis te Heerlen Z.E. Heer drs. P. Heynen, pastoor van Epen, even over de grens bij Sippenaken.

Hij werd geboren in Kerkrade 27/1/1913.

Hij was oud-leraar te Sittard (1946) en Rolduc (1953), hoofdredacteur van Veldeke, tijdschrift van de Vereniging voor instandhouding en bevordering van de Limburgse dialekten (1957).

Hij was een "meester" in het hanteren van zijn Limburgs dialekt.

Herhaalde malen hebben wij de aandacht van onze lezers gevraagd voor zijn bijdragen, o.m. "De hanen van Job", waarin hij volk en doening beschreef op het Hof van Welsden in Margraten.

Mr Merkelbach, burgemeester van Wittem, getuigde van hem "Wanneer men woekert met de tijd, die men van Gods Voorzienigheid krijgt toegemeten doet het er niet toe of men kortere of langdurige arbeid verricht".

God belone hem en vergoede hem het zware lijden dat hem zo vroegtijdig ten grave sleepte !

B E Z I N N I N G

BEGRIP EN ADEL VAN DE ARBEID

I. Begrip van de Arbeid

Arbeid is een verstandige en vrije, doch moeizame aktiviteit met een nuttig doel, of met andere woorden : Arbeid is een persoonlijke daad, een vrije wilsdaad, waarbij de mens weet wat hij doet en waarom hij het doet. Arbeider is ieder mens, die een geestelijke of lichamelijke bezigheid verricht met een bepaald goed als doel en tot welzijn van de gemeenschap. Hoe kan nu die krachtinspanning van geest en lichaam de mens verheffen en veredelen, hoe kan zij hem een zielenadel geven ?

II. De Adel van de Arbeid.

A) Arbeid als persoonlijke daad.

Door de arbeid ontwikkelt de mens zijn natuurlijke eigenschappen van geest en lichaam; de geest wordt ruimer de kultuur omvangrijker, de lichaamskrachten soepeler en vaardiger. Zo wordt de arbeider meer mens, edelmoediger en ook nuttiger voor de maatschappij.
De arbeid vergt inspanning van geestelijke en lichamelijke krachten, dus ook wilskracht, zodat de arbeid een school is voor de vorming van de wil. Zo vormt en adelt de arbeid onze eigen persoonlijkheid. Het is overigens een feit dat door ernstige en vlijtige arbeid bekwame, ja ganse mensen gevormd worden, die in staat zijn gewichtige levensopgaven te vervullen.
De arbeid adelt vooral de mens wanneer deze een ware arbeidsgeest bezit. Immers ware arbeidsgeest vormt en ontplooit de menselijke persoonlijkheid. Arbeid ontwikkelt en vormt de mens.
Ware arbeidsgeest doet de mens goed werk leveren, zodat hij kan fier zijn over de vrucht van zijn inspanning. Zo verwekt de arbeid rechtmatige fierheid en vreugde.
Ware arbeidsgeest doet de arbeider getrouw en rechtvaardig zijn, zodat hij van zijn omgeving achting, aanzien en waardering verkrijgt. Zo dwingt de arbeid eerbied af.
Ware arbeidsgeest is vijand van verkwisting en weelde, zodat de ijverige en spaarzame arbeider een eerlijk bestaan kan leiden. Arbeid baart welstand.
Wie regelmatig met hart en ziel zijn dagtaak verricht, wordt bekwaam en voor het leven gestaald, want arbeid vergt geduld overleg, getrouwheid, rechtvaardigheid, properheid, enz.
Deze arbeidsdeugden veredelen de mens en geven hun een ware zielenadel. De deugd veredelt de mens meer dan het bloed; zielenadel overtreft familieadel.

B) Arbeid als sociale Daad.

De mens is een sociaal wezen; hij leeft in gemeenschap, daarom heeft zijn arbeid ook een sociaal karakter. Ieder mens, die werkt is een nuttig lid van de maatschappij. Een voorbeeld zal dit duidelijk maken; de wollen vest die gij draagt, werd oorspronkelijk als wol gedragen door de schapen van Australië; met schepen, treinen en auto's kwam deze wol tot ons, ze ging langs de spinner en de wever naar de kleermaker, van wie gij de vest gekocht hebt. Zo draagt ieder arbeid door zijn werk bij, tot het leven van de gemeenschap, tot vooruitgang en bloei van de maatschappij. Hoezeer dit waar is ondervinden wij dadelijk in tijd van oorlog, wanneer wij allerlei levensmiddelen moeten ontberen, die van overzee of uit ver afgelegen landen moeten komen.
Ieder arbeider vervult alzo een niet te onderschatten taak in de maatschappij. Dat bewustzijn moet onvermijdelijk de arbeidsgeest van de mens aanwakkeren, hem meer ijver en bezorgdheid geven voor zijn werk en van de andere kant ook eerbied en achting afdwingen voor het werk van de medemens.
Ook de leiders van de bedrijven en de ondernemers moeten er rekening mee houden, dat zonder arbeidsfierheid en zonder arbeidsvreugde geen grote en goede produktiviteit mag verwacht worden.
Aangezien onze arbeid een dienst is aan de gemeenschap krijgt hij een verheven karakter, hij bevrijdt ons van onze heb- en zelfzucht, hij wordt doordrenkt van de geest van liefde tot de naaste en biezonder tot diegenen, die niet werken kunnen, zoals de kinderen, de zieken, de gebrekkigen en de ouderlingen.

C) Arbeid in dienst van God.

In zijn diepere betekenis staat onze arbeid ook in de dienst van God. God is onze werkgever, wij zijn de werknemers. Bij de schepping legde God in de schoot van moeder aarde alles wat de mens nodig heeft en na de schepping vertrouwde Hij de aarde toe aan de mens opdat hij ze zou bewerken, voltooien en beheersen (Gen. 2.28). De mens moet dus het scheppingswerk voltrekken; hij staat onmiddellijk in de dienst van God, hij is Gods medewerker; God geeft het zaad, de landbouwer moet het vruchtbaar maken, God geeft het hout, de schrijnwerker moet het dienstbaar maken. De mens, medewerker van God ! Is dat niet een onbeschrijflijke eer ? Het schepsel mens mag door zijn arbeid meewerken met de Schepper aan de verdere uitbouw van de schepping. Als kind van God mag hij meewerken met de hemelse Vader tot zijn eigen welzijn, tot voordeel van de gemeenschap en tot verheerlijking van de Schepper. Ligt hierin niet een ware zielenadel voor de arbeider, die met een geest van geloof en liefde zijn dagelijks werk verricht ?
Als de christen zich ervan bewust is, dat hij met God en voor God werkt, dan zal hij gewis goede en degelijke arbeid leveren. Arbeid met en voor God, moet God waardig zijn ook als er geen loon en geen eer mee verbonden is, want "Gods oog ziet alles" (Spn. 15.3).

En ten slotte is het ook God, die in laatste instantie over ons werk zal oordelen en het desgevallend met eeuwig loon zal bekronen.
Dat de arbeider een medewerker van God is geeft hem voorzeker een hoge zielenadel, maar toch ligt ten slotte zijn verhevenste zielenadel nog dieper, zoals wij thans zullen bewijzen.

D) Arbeid is deelname aan Gods almacht en goedheid.

Ieder mens is geschapen naar het evenbeeld van God, doch de werkende mens is op een gans biezondere wijze een evenbeeld van Gods almacht en goedheid. De arbeider deelt in Gods scheppende macht en dank zij deze macht neemt hij ook deel in Gods oneindige goedheid.
"God is de zuiverste daad, zegt St. Thomas, zijn wezen is leven, is daad". Bij God is leven en daad één.
Als nu de mens zijn krachten inzet tot de arbeid, dan heeft hij bewust of onbewust een gelijkvormigheid met God. Niet alleen omdat de mens een geest is, is hij een afbeeldsel van God, maar ook omdat hij daden stelt, omdat hij arbeidt.
"God is de absolute daad, de Eerstbewegende", zegt Aristoteles. God is de eerste daad, de oerdaad; van Hem gaat alle daad en beweging uit. De arbeider is de bewerkte of bewogen daad, hij schept niet, maar aan andere geschapen wezen en dingen geeft hij een nieuwe vorm, een nieuw bestaan. Hij schenkt aldus aan een ander wezen iets van zijn eigen kracht, van zijn geest, van zijn uitvindingsvermogen, van zijn eigen persoonlijke volmaaktheid.
Aan de scheppende arbeid van God heeft de landman deel, als hij het zaad op de akker zaait, en zoals de landman, staan alle beroepen in de dienst van God, alle hebben tot doel Gods gaven aan anderen uit te reiken. En al deze gaven zijn als een groet van de zorgvolle hemelse Vader aan zijn kinderen. Door de arbeid deelt de mens niet alleen in Gods almacht, maar ook in zijn goedheid. God heeft in de schepping zijn goedheid gelegd en geopenbaard. Ieder schepsel is een bewijs en een vrucht van Gods goedheid, die daarin bestaat zijn goedzijn aan anderen mede te delen. Zo ook legt de arbeider in zijn werk het innigste, het beste van zich zelf, hij prent het in het voorwerp van zijn daad en hij wordt aldus de betrekkelijke goedheid en een spiegelbeeld van de absolute goedheid, die God is.
Dat is de hoogste waardeschatting, die men aan de arbeid toekennen kan dat is meteen ook de hoogste adel van de arbeider. De trouwe en gewetensvolle arbeider is als een tweede schepper, hij is een afbeeldsel van Gods almacht en een afglans van Gods goedheid en liefde.

Fr. Darcis.

Arbeid adelt, Arbeid heiligt. 50 blz. Prijs 35 Fr te bestellen bij :
St. Franciskus' Uitgeverij, Karmelietenstr. 21, MECHELEN.

TRIBULATIONS D'UNE JEUNE PARISIENNE
A MORESNET EN 18..

VER DA ?

...

A neuf heures, heure avancée pour ce tranquille pays, nous souhaitâmes le bonsoir à nos excellents amis. M. le baron, qui avait je ne sais quelle affaire avec le bourgmestre du village, nous quitta en nous promettant de nous rejoindre en chemin. Je relevai ma jupe de mousseline que j'attachai solidement avec des épingles, je remis mon châpeau de paille de riz, et... c'est ici que se place un incident considérable ! Ma tante avait oublié sa lanterne ! telle avait été la cause inconsciente de sa préocupation, quand le matin nous avions quitté Bempt. M. le baron, parti depuis quelques minutes, avait emporté la seule lanterne qui se trouvât chez les de Lassart, sans se douter de l'oubli de Mme Follette, et nous n'avions d'autre parti à prendre que de nous résigner philosophiquement à notre sort. C'est ce que nous fîmes, en assurant à nos hôtes désolés que nous voyions admirablement.

Le fait est qu'on n'y voyait goutte; le ciel s'était déguisé ce soir-là en Scaramouche, comme dit Sosie. Pas une étoile !... Et, pour comble de malchance, voilà qu'au bout de quelques instants une pluie, fine comme les cheveux, commença à nous fouetter le visage. J'avais par bonheur non immense parapluie, et je m'y trouvai merveilleusement à l'abri.

Chose bizarre que les caractères !... La gaité de ma tante ne résistait pas à une bonne averse !... Oh ! quand elle ne la recevait pas, elle en prenait volontiers son parti; mais quand elle la recevait, c'était différent ! Aussi maugréait-elle de tout son coeur contre l'imprévoyance de son esprit et l'inclémence des éléments.

Moi qui ne portais pas ses soixante ans et qui n'avais pas la vue basse comme elle, je m'inquiétais peu de l'obscurité, et je marchais en personne désireuse d'abriter au mieux des intempéries sa belle robe et son joli chapeau.

Plusieurs fois elle m'avait appelée en me recommandant de rester près d'elle; je m'arrêtais un moment, puis, sans y penser, je reprenais ma course et m'éloignais de nouveau.

Je longeais une haie depuis quelques instants, quand un cri : "Ver da ?..." proféré d'une voix forte, retentit à mes oreilles. Je demeurai immobile sans comprendre. Il se fit un bruit de feuilles de l'autre côté de la haie.

"Ver da ?..." répéta la même voix.

Je me retournai sans bouger de place; ma tante était loin de moi !

Et pour la troisième fois : "Ver da ?..."

Qu'est-ce que cela ? me disais-je, déjà tremblante.

Un jet de lumière passe alors devant mes yeux, une secousse me fait tressauter et une détonation terrible éclate à deux pas de moi. Ma tante arrive au même instant, haletante, ayant couru à perdre haleine.

"Vas ist das ! crie-t-elle; frend ! frend !

- Ma tante ! qu'y a-t-il ? parlez !... vous me faites mourir de peur !...

- Il y a... il y a... mais tu n'es pas blessée ?... Tu n'es pas morte ?... Ah ! mon Dieu ! mon Dieu !...".

Et voilà ma pauvre tante qui se met à sangloter et qui tombe en faiblesse dans mes bras !...

Ah ! mais !... c'est que je n'étais plus à la noce, comme le matin !... la nuit noire, le pluie qui tombait toujours, cette voix terrible qui me criait Ver da ? ce coup de feu, mon parapluie à tenir, ma tante qui persistait à se trouver mal !... Il y avait de quoi perdre la tramontane à des plus braves que moi !... et je la perdais !... Dieu sait !...

Ce fut bien pis quand, de l'autre côté de la haie, je vis tout à coup surgir deux fusils et une lanterne !...

Malgré ma terreur, j'eus une inspiration ! Je baissai brusquement mon parapluie, de façon à ce que la rigole se déversât sur le front de ma tante, et cette bienfaisante ondée la rappela immédiatement à elle.

Je lui montrai les deux fusils, - et, derrière les fusils, deux têtes qui venaient d'apparaître et qui nous regardaient avec des yeux de loup !

Ma tante bondit et commença à les interpeller avec une violence qui me frappa de stupeur !... Comme elle parlait allemand, je ne saisis pas ce qu'elle disait, mais ce que je compris, c'est qu'elle était terriblement en colère. Et ce qui me rassura, c'est que ces deux brigands, - car ce ne pouvait être que des brigands, - lui répondirent avec l'humilité de gens qui font des excuses.

"Allons ! allons ! ma pauvre fille, me dit doucement ma tante, lève la tête, il n'y a plus de danger, mais tu l'as échappée belle !... Ah, pauvre enfant !... pauvre enfant !...". Je regardai, et, à mon grand étonnement, je vis près de nous, non pas deux loups, non pas deux brigands, mais deux braves douaniers qui avaient l'air aussi mortifiés qu'ahuris de ce qui venait de se passer.

A mes questions, ma tante répondit qu'elle me conterait la chose quand nous serions au coin du feu.

Oh ! oui, au coin du feu !... car, si je ne tremblais plus de peur, je tremblais de froid.

Je repris donc ma course, mais cette fois sans lâcher le bras de ma tante.

Du reste, les douaniers nous accompagnaient et nous éclairaient de cette terrible lanterne qui m'avait si fort épouvantée !...

"Enfin, vous voilà ! s'écria Mme la baronne quand nous fûmes rentrées au château !... S'il est permis de courir les grands chemins à pareille heure !... Nous mourions d'inquiétude !... D'autant qu'on vient sans doute de tirer sur des contrebandiers; vous avez dû entendre les coups de feu; ils étaient dans votre direction".

Ma tante, me prenant par la main, me présenta à la compagnie.

"Et voilà, dit-elle, le contrebandier sur lequel on a tiré !"

- "Comment ? s'écria-t-on de toutes parts, quelle plaisanterie !"

- "Ce n'est pas une plaisanterie, riposta ma tante; c'est la vérité !"

Et son récit me fit enfin comprendre à quel danger je venais d'échapper. Ver da ? veut dire Qui vive ? On me l'avait crié trois fois, je n'avais pas répondu, et l'on avait tiré sur moi; mon parapluie, en me grandissant, m'avait sauvé la vie.

La baronne fut atterée. "Et moi, balbutia-t-elle, qui m'étais écriée : Bonne chasse ! encore un de pris !

- Oui, oui ! reprit ma tante : voilà le contrebandier qu'on aurait tué !"

- La baronne me prit les mains, me les serra, et je vis une larme rouler dans ses yeux.

Mais l'occasion était trop belle pour ne pas prouver à ma tante qu'elle ne serait jamais raisonnable !... Et Mme la baronne commençait en effet à la lui démontrer quand M. le baron entra en scène.

Ah ! par exemple, il fut le paratonnerre qui attira à lui tout l'orage !... Laisser deux femmes seules courir les champs à neuf heures du soir !... par une nuit sans lune !... Et prendre la lanterne, encore !... pour aller voir des bourgmestres de village !... Et ne pas même entendre les coups de fusil !... Et arriver bien tranquille !... Ah ! monsieur le baron ! monsieur le baron !...

Après quoi on se redoucit, s'explique, s'embrassa; en tout le monde alla se coucher.

Avec quelle satisfaction je me mis au lit !... comme je m'enveloppai avec joie de mes couvertures !... comme je posai moelleusement ma tête au beau milieu de mon oreiller !... comme la chaleur qui arrivait petit à petit me faisait plaisir !... comme je me sentais mieux là que devant cette lanterne !... et comme ces gouttes de pluie que j'entendais tomber au dehors m'invitaient délicieusement au sommeil !

Le lendemain, de très bonne heure, ma tante, qui était toujours levée avant moi, me fit appeler. Je descendis et me trouvai en face de mes deux douaniers de la veille. Ces braves soldats venaient me faire leurs excuses. Ils avaient battu le pays et m'apportaient un magnifique bouquet. Tout ce qui restait de fleurs à Moresnet y avait passé. Ces hommes terribles , à qui j'avais trouvé des yeux de loup la veille, avaient l'air si doux, si malheureux en m'offrant leurs fleurs que j'en fus émue jusqu'aux larmes. Je les remerciai avec une effusion qui parut les enchanter. Ma tante, qui se faisait mon interprête, les calma, les rassura; et, lorsqu'ils s'éloignent, je continuai à leur crier, tant qu'ils ne furent pas hors de vue :

"Ich tank ihn ! Ich tank ihn !"

Décidement je passais à l'état d'héroïne. Par malheur, je ne ressemblais pas du tout à la noble demoiselle de Schofembourg; mon héroïsme à moi était toujours... de la peur !...